

ויקרא בחוקותי

פרשת ערכים¹

מהי הדרך הנכונה לחינוך לערכים ? כיצד נטביע את המחויבות לעשיית טוב, ואת ההימנעות מן ההפך ? שאלה זו העסיקה ומעסיקה אותנו רבות.

היום ננסה לדרוש את סדר העניינים בפרשה, כדי להגיע למסקנה מעניינת במטרה חשובה זו. חלקה הראשון, והעיקרי של הפרשה (השניה) אותה אנו קוראים השבת, עוסק בשתי דרכים של אמצעים חינוכיים – פרס ועונש.

הפרשה מתחילה ב"אם בְּחַקֹּתַי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשְׂתֶּם אֹתָם", ומציעה מגוון של הבטחות לדברים טובים שיקרו לעם ישראל בעקבות כך. כלכלה משגשגת, נצחון במלחמות, שלום ועוד, מהווים תמריץ חשוב למחויבות של עם ישראל לקיום הברית, ולקיום המצוות. מייד אחר כך, עוברת התורה לצד ההפוך, מה יקרה אם עם ישראל יחליט ללכת דווקא לכיוון ההפוך, ולהתנתק מן הברית – "וְאִם בְּחַקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל וְנִפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי". כאן מובטחת רשימה ארוכה מאוד, של עונשים שיבואו בעקבות כך².

שני החלקים מסתיימים בפסוק: "אֲלֵה הַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינֵנוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה". זהו לכאורה סיום ראוי לספר ויקרא כולו. אך מייד לאחר מכן, עולה נושא, שלכאורה אין לו קשר בכלל לשני החלקים הקודמים. התורה מדברת על אדם שנדר את ערכו שלו, או של אדם אחר לבית המקדש. כאן מופיעה רשימה המפרטת לפי מין וגיל, את סכום הכסף אותו הוא צריך לתת לבית המקדש. אין צורך לבדוק את בריאותו של האדם, את כושר ההשתכרות שלו, את מעשיו הטובים או הרעים – התשלום הוא קבוע.

מה מקומה של פרשה זו, בצמוד לענייני השכר והעונש ?

כדי לענות על כך נציב עקרון חינוכי – הדבר החשוב ביותר בחינוך, הוא לתת למתחנך דימוי עצמי טוב וגבוה ככל האפשר. הטיפול בילד מפריע או מרדן, צריך לכלול מרכיבים מועטים ככל האפשר של עונש, מרכיבים מסוימים של שכר, ומנה גדושה של יצירת ערך עצמי, שיביא אותו להאמין בכוחותיו, לקחת אחריות, ולהוציא מן הכח אל הפועל את כל הדברים הטובים הגנוזים בו. כיצד נוצר דימוי עצמי חיובי ? על ידי קשר טוב עם דמות הזדהות. הורה או מורה, למשל, יכול להביע התנגדות למעשה מסויים שבחר בנו או תלמידו לעשות, או אפילו לדרך החיים בה בחר ללכת, אך אם במקביל יתן לו תחושה שעל אף המחלוקת הוא חשוב ויקר לו, וערכו לא ירד בעיניו, הוא מגדיל מאוד את הסיכוי, שהלה יפתח דימוי עצמי גבוה, שיביא אותו ליכולת לקחת אחריות ולתקן את מעשיו. זוהי דרך ארוכה מאוד, בה אין רואים תוצאות מיידיות, אך לטווח הארוך היא המועילה ביותר.

גם הקב"ה, לאחר השימוש בדרכים הנפוצות של שכר ועונש, נוקט בשיטה דומה – גם אם סטיתם מן הדרך, גם אם אינני מסכים בכלל עם האופן בו אתם נוהגים, אני רואה בכך אנשים בעלי ערך, וערך זה אינו משתנה גם אם אינכם נמצאים בדרך הנכונה. פרשת הערכים, יותר משהיא תורמת לבית המקדש, מן הבחינה הכלכלית, תורמת לאדם המעריך את התובנה שערכו בעיני התורה, ומכאן גם בעיני עצמו הוא מוחלט, ואינו בר שינוי.

שבת שלום
יעקב (יוקי) מאיר

¹ תודה ל**מיכאל שטריק**, שהרעיון לדברים האלה, עלה אצלי בעקבות שיעור ששמעתי ממנו.

² באחת מן השנים הקודמות התייחסנו לעניין האורך של העונשים לעומת הקיצור של השכר, שאינו מעיד בהכרח על כך שהתורה מאמינה יותר בעונש, אלא על כך שהיא מאמינה שעונשים הם פחות יעילים ולכן צריכים לבוא במסות גדולות.